

VIÐMERKINGAR

Samgonguslit á ólavsøku?

Mangt bendir á, at hesi samgongu verður ikki langt liv lagað. Skulu vit gita, at løgmaður í síni ólavsøkuroðu fer at siga Føroya fólki frá, at hann leggur frá sær ella fer at taka aðrar flokkur uppí samgonguna – ella fer hann at gera tað longu týsdagin komandi?

Hetta eru tíðir við gitingum og illgitingum. Tianverri. Nógv, sum verður skrivað og sagt, eru viðurskifti, sum standa í hálvum gekki. Hetta er ein ótolandi støða fyri fólk og kemur hon so eisini til sjóndar í tí veljarakanning, ið verður kunngjörd í Fregnum í gjár, har Sambands-flokkurin heldur fram at vaksa. Hetta er eisini eitt sjáldsamt fyrirbrigdi í føroyskum politikkii: at ein flokkur við einum formanni, ið litið og einki hevur gjørt um seg í fleiri ár, vinnur tokka veljarans. Tað kann so bert skyldast, at óttin og ivin, sum undanfarna samgonga, og her serstakliga Tjóðveldisflokkurin hevur sátt, og nú tann hatursfulli stemningur, ið er millum Fólkaflokkin og Tjóðveldisflokkin, gagnar polariseringini te. í hesum forinum Sambandsflokkinum. Javnaðarflokkurin, sum hevur valt ta torføru uppgávu at reka konsensuspolitikk og byggia brýr tvørtur um miðjuna, tykist framhaldandi at hava ringt við at fáa betri fótafesti. Tað lagna er eisini nú, at formaðurin í Tjóðveldisflokkinum sýnist royna at finna gomlu hugsjónirnar framaftur og ikki bara gera føroyskan politikk til eina tí einastu hugsjón, nevniliga fullveldi. Tað átti at verið eitt áhugavert signal til Javnaðarflokkin.

Komandi dagar fara at avdúka, hvør fer at stýra eftir ólavsøku. Tað er útlokað, at henda samgongan kann halda fram óbroytt. Tað er tað einasta, ið løgmaður í skrivandi lotu má og eigur at vera 100% greiður yvir. Og út frá hesi sannroynd má hann handla. Hvørki við ella uttan einum sakarmáli kann ADEH samgongan halda fram. Valmøguleikarnir hjá løgmanni minka, nú Tórbjörn Jacobsen velur at koyra meira lóður í kanónina. Í Fregnum verður málið gjørt til eina uppgerð við ætlanirum hjá Fólkaflokkinum at leggja inn undir seg almennu vinnulivsøgnirnar. Er hetta beint má øll tann politiska skipanin vera á varðhaldi. Almennar ognir skulu ikki gjarast út biliga og lætt til ávisar útpeikaðar persónar við tí rætta politiska tilknýtinum. Men tað er uppgávan at vera á varðhaldi alla staðni. Maðurin, sum settur skuldsetingar og gitingar fram, er ikki júst kendur fyri at vera Guds besta barn, hyggja vit eftir hansara "fortíð". Vit minnast, hvussu hann fyrst hongdi løgmann út at vera danskan leigusvein, fyri síðani av avnokta tað og fyri síðani aftur at verða avdúkaður sum lygnari, tá bandað samrøða varð almennakunngjörd.

Er hald í skuldsetingunum móti løgmanni, so skulu tær fram og kannast. Ætla útvaldir fólkafloksmenn at leggja seg á almennar ognir, má tað steðgast. Ætla Tórbjörn Jacobsen og hansara vinnulivsmenn at gera tað, má tað eisini steðgast. Hvørja trygd hava vit fyri, at kampurin í Tinganesi ikki er eitt stríð millum fólkafloksmenn og tjóðveldismenn at leggja til hjá sær og sínum!

Sosialurin

Sosialurin
Stovnaður: 1927
Ábyrgdarblaðstjóri:
Jan Müller jan@socialurin.fo
Blaðstjóri:
Eiríkur Lindenskov eirikur@socialurin.fo
Figgjarleiðari:
Jákup Mørk jakup@socialurin.fo
Tiðindaleiðari:
Jústinus Eidesgaard justinus@socialurin.fo

Marknaðardeild: lysing@socialurin.fo
Jonhard Hammer jonhard@socialurin.fo
Finnbjörg Nattestad finnbjorg@socialurin.fo
Anja Weihe anja@socialurin.fo

Var hetta betur ósagt?

Signar P. Heinesen

enn at siga ósatt og tað var verri at siga, at annar tekur enn at taka.

Virdu politikarar og embætisverk hendan síðaarv, so bar væl til at fáa gagn av nýggju stýrisskipanini.

Men við verandi kós beri eg ótta fyri, at eisini veljarin má seta sær fyri at broyta mentan sína.

"De magtesløses magt" —**Vaclav Havel 1978**
"Hvis "livet i løgn" er systemets grundlæggende støtte, kan det ikke undre, at "livet i sandhed" bliver den grundlæggende trussel mod det. Derfor må systemet forfølge det hårdere end noget som helst andet."

Spurningurin um, hvort vit kunnu liva við veikleik-unum hjá tí einstaka — eisini í landsins hægstu útinnandi valdsembætum — kann svarast óbeinleiðis ígjøgnum hendan logiska setningin hjá Havel.

Um so er, at "livet i sandhed" verður atsøkt frá hægsta stað, tí ósannindi og ósonn atferð fyllir so nógv í valdsskápunum, so er tíðin búgvin at bróta tøgninga, hóast talan þrín.

Maktlæran ella leiðslulæran
Tað ber eisini til at finna ýti at meta um "livet i sandhed" verður atsøkt.
Í høvuðsheitum eru tvey sett av amboðum til at stýra við. Annað settið ber heitið "maktlæran", sum er eitt høvuðsveini í tí partinum av samfelagsvísindini, sum

tekst við statsvísindi — politologi.

Hitt settið av amboðum ber heitið "leiðslulæran", sum er væl nýggjari læra og sum hevur høvuðssæti á lærdum skúlum innan leiðslu og organisatión.

Hesir báðir amboðsskassarnir eru so ymiskir, at tað snøgt sagt ikki ber til at virka við báðum samstundis. Teir útiloka hvønn annan. Har leiðslulæran hevur til endamáls at fremja felags mál í felag hevur maktlæran til endamáls at fremja egin áhugamál við annara hjálp.

Leiðslulæran verður drivin við felags vilja til gott verk og felags tilfeingi. Felagsskapurin er kjarnin. Maktlæran verður drivin við egináhugamálum. Rásarúmið, sum maktlæran byggir á, er at rættarskipanin, umboðsmaður løgtingsins, fjølmiðlarnir, tann einstaki kritikararin og aðrar eftirlitsskipanir hava avmarkaða orku, avmarkað innlit og avmarkaðar møguleikar.

Har leiðslulæran ikki kann liva við ósannindum og ósannari atferð ber als ikki til at útinna maktlæruna í verki uttan ósannindi og ósanna atferð.

Ella sagt øðrvísi: Maktlæran má í síni útinning vísa til "livet i løgn", meðan leiðslulæran ikki kann annað enn vísa til "livet i sandhed".

Í tí sambandi er tað umhugsanarvert, at formaður Tjóðveldisflokksins og ráðgevar hansara brúka triggjar dagar at leita í ymskum amboðsskassum til tess at seta seg fóran fyri at svara alment uppá spurningin, hvat flokkurin sigur til tað, sum Tórbjörn hevur skrivað. Eftir hesar triggjar dagarnar tekur hann fram eitt av amboðunum hjá maktlæruni og roynir at gera málið til eitt persónsmál — t.e. at skúgva málið

sjálvt av dagsskránni.

Eg ivist ikki í, at varð leitað í amboðsskassum hjá leiðslulæruni, so var svarið nakað øðrvísi — og helst væl lættari hjá okkum øðrum at skilja.

Orðið er sagt — hvat so?

Sjálvur meti eg, at vit eru í einum mentanarligum aldudali, har ósannindi og ósonn atferð kemur alt ov ofta fyri, har slíkt helst ikki skuldi komið fyri og als ikki tilætlað.

Korini hjá "livet i sandhed", munnu vera so ymisk á teim ymsu málsokjunum. Ringast man vera stutt undir honum, sum alment hevur sagt beinleiðis ósatt tveir ferðir, tað eg veit um. Fylgjurnar eru eyðsýndar bæði fyri úrslitni og fyri tey, sum dagliga starvast — og eitt sindur øðrvísi fyri tey, sum ikki fáa loyvi at útinna sitt dagliga yrki — innan tey málsoki, viðkomandi hevur ábyrgd av.

Allir politikarar kenna til hesi viðurskifti og eingin umbering er fyri ikki at gera nakað við tað. Serliga ábyrgd hava samgongu-politikarar og nú orðið er sagt, eru bert tvinnar leiðir: Antin søkka vit djúpari í "livet i løgn", ella vilja tey fólkavaldu brúka sitt mandat frá veljaranum til frama fyri "livet i sandhed". Millumvegur er eingin.

Nú orðið er sagt, verður veljarin settur í eina val-støðu, tí gera tey fólkavaldu einki við uppgávuna, so er ábyrgdin veljarans til næsta val: hvørji virði og hvørja mentan vil eg sum veljari lata mína atkvøðu brúka til.

Á herðum veljarans hvílir ábyrgdin at velja virðilig umboð á Ting, sum í verki útinna felags virði og mentan okkara og sum forða tí, sum vit ikki ynska skal vera partur av okkara felags mentan.

Tilfeingi – tilfeingisrenta

Sjúrður Guðjónsson*Tórshavn, 17. juli 2002*

Framtíðar "vinstra — høgra politikkur" fer uttan iva at snúgva seg um tilfeingi og ikki minst um tilfeingis-rentu. Tí hevur tað stóran týðning, at vit fyrireika okkum til hesa avbjóðing. Fyrst og fremst við at útgreina tilfeingisspurningin, og ikki minst at finna útav hvat tilfeingi er ogn Føroya Fólks (Tjóðarogn), og hvussu tað skal umstast.

Í valstríðinum, í vár, man okkurt valevni við spurningin um tilfeingi og tilfeingisrentu. Onkrar einstakar greinar hava eisini verið í føroysku bløðunum seinasta árið um evnið, umframt, at Búskaparráðið, formaðurin og skrivarin í ráðnum, sera skilagott hava viðgjørt evnið.

Meti at júst hetta evnið í framtíðini fer at merkja føroyskan "vinstra — høgra politikk".

Á vælferðarøkinum eru allir flokkar so gott sum samdir, men tá tað snýr seg um tilfeingi og tá serliga tilfeingisrentu er allarhelst langt ímillum flokkarnar. Ein litil viðmerking frá Jóannesi Eidesgaard um ein almennan fiskidagabanka, fekk løgmann at reisa uggaðarfjórðarnar í sendingini, sunnukvøldið fyri valið.

Nú orðið er sagt, verður veljarin settur í eina val-støðu, tí gera tey fólkavaldu einki við uppgávuna, so er ábyrgdin veljarans til næsta val: hvørji virði og hvørja mentan vil eg sum veljari lata mína atkvøðu brúka til.

Á herðum veljarans hvílir ábyrgdin at velja virðilig umboð á Ting, sum í verki útinna felags virði og mentan okkara og sum forða tí, sum vit ikki ynska skal vera partur av okkara felags mentan.

arflokksins verður nomið við ein almennan fiski-dagabanka. Hetta skal helst skiljast á tann hátt, at flokkurin tekur undir við at tilfeingisrentan í fiskivinnuni, skal koma almenn-inginum tilgóðar. Tjóðveldis-flokkurin hevur líkandi orðing í sínum stevnumið-um, umframt at tjóðveldis-flokkurin slær fæst, at alt náttúrutilfeingi er ogn Føroya Fólks, og skal hetta staðfestast í Grundlóginu.

Miðflokkurin sigur í sínari skrá at fiskatilfeingi er ogn Føroya Fólks. Tað sær ikki út til at Miðflokk-urin hevur tikið støðu til rentuna. Sjálvstýrisflokkurin sig-ur, at alt tilfeingi á landi verði í føroysku bløðunum seinasta árið um evnið, umframt, at Búskaparráðið, formaðurin og skrivarin í ráðnum, sera skilagott hava viðgjørt evnið.

Sostatt sær út til at javn-aðarflokkurin og tjóðveld-isflokkurin í spurninginum um fiskatilfeingisrentu eru nøkulunda samdir, meðan fólkafloksmanningin helst hevur eina aðra meining, sum viðmerkingin frá An-finni Kallsberg bar boð um, hóast stevnuskrá Fólka-flokksins ikki nevnr nakað ítøkuligt hesum viðvíkj andi.

Hesir triggir flokkarnir eru helst teir, sum hava tær mest avgjördu meiningar-nar um evnið. Sambandsflokkurin ger í sínum stevnumiðum ikki so nógv burtúr hesum evni. Samanumtikið sær ikki út til at tilfeingisspurning-urin hevur stóra rúmd í

stevnumiðunum hjá før-oyksu politisku flokkunum. Teir flokkar, sum nevna evnið í stevnuskráðunum, nema at kalla bert við fiskatilfeingi.

Men hvat snýr hetta so seg um? Hvat er tilfeingi og hvat er tilfeingisrenta?

Tilfeingi er tað sama, sum danir og normenn rópa fyri "ressourcer", og verður hetta oftast brúkt um fiska-stovnar og um oljuna í undirgrundini. Eisini er vanligt at júst fiskur og olja verða býtt upp í tilfeingi, sum verður endurnýggja (fiskur) og tilfeingi, sum ikki verður endurnýggja (olja). Felags fyri fisk og olju er at bæði kunna troystast við búskaparligum vinningi

Fiskastovnarnir og oljan eru sum sagt tilfeingi, sum bæði hava stóran búskapar-ligan týðning, men har-afturat hava vit nógv annað tilfeingi, sum hava ella møguliga fara at fáa stóran búskaparligan týðning, nevnst kann m. a.:

Alifirðirnir. Vatn, m.a. til orku. Streymur og alda. Vindur. Luftin, eisini radiobylgj-ur til fartelefónir o. a.. Fólkið, sum her býr. Jorðin, dyrka sum ódyrka. Fuglur og annað livandi. Arva(gen)-tilfeingi!/? o.s.v.

Soleiðis kann haldast fram við at nevna ymiskt, sum meira ella minni fevnur um hugtakið tilfeingi. Tað, sum

VIÐMERKINGAR

hevur størstan almennan áhuga er, um viðkomandi tilfeingi gevur búskaparligt avkast til tann, sum eigur (tilfeingisrentu).

Ti er OGNARRÆTTURIN avgerandi í tilfeingisspurn-inginum.

Er tað ogn Føroya Fólks (Tjóðarogn) ella er tað privat ogn (einstaklingar og feløg)?

Er tilfeingi á privatum hondum t.d eitt jarðar-stykkið, er sjálvandi ongin ivi um hvør fær rentuna ella avkastíð. Eigur ein pri-vatut pengar á bók er heldur eingin ivi um hvør fær rentuna. Sjálvandi hann, sum hevur ognarrætt-in til bókina.

Er tilfeingi hvingev Tjóðarogn, er støðan ein onnur. Løgtingið hevur sjálvandi ongan møguleika fyri at fara til skips ella at ala laks, útvinna olju ella at røkja jørðina.

Tí er neyðugt at Løg-tingið, ígjøgnum Lands-stýrið, letur øðrum brúks-rættin til tað tilfeingi, sum er Tjóðarogn, og sum gevur búskaparligt avkast.

Tilfeingisrentan verður tá tann leiga, renta ella prisur, sum Landsstýrið fær fyri nýtslurættin.

Hetta kann m.a. gerast við at bjóða viðkomandi tilfeingi út í friari kapping,

eins og Búskaparráðið mælir til í samband við brúksrættin til fiskatil-feingi.

Aðrir mátar finnast eisi-ni, eitt nú avgjaldsskipanir, sum eru tengdar at fram-

leiðsluni, ella loyvisgjöld. Eitt nú hava teir føroysku festibóndirnir í nógv ár goldið eitt ávist gjald til jarðarráðið sum leiga fyri landsjørðina. Tey seinni árinu hevur henda leiga tó bert havt symbolskan týd-n-ing. Fyrr í tíðini var leigan tó ein stóru kostnaður fyri garðin.

Í okkara oljulóggávu er eisini heimild fyri at ásett verður ein tilfeingisrenta. Tey oljufeløg, sum higartil hava fingið leitingarloyvi skulu, um tey fara at fram-leiða olju, gjalda 2% av bruttoframleiðsluvirðinum í framleiðalugjaldi. Her verður tilfeingisrentan nevnd "royalty".

Óivað eru eisini onnur dømir um almenna áseting av tilfeingisrentu. Hetta merkir, at í roynd og veru er hetta nakað, sum ikki er heilt ókent fyri okkum.

Í privatu vinnuni er hugtakið tilfeingisrenta væl kent. Her hjá okkum kenna vit jú væl til at fiskidagar, kvotur og fiskiloyvir verða handlaði. Og ikki minst haruhagarnir, sum er eitt gott dømi um solu av til-feingi á fría marknaðinum.

Lagt kann vera tilmerkis at tað er brúksrætturin, og ikki ognarrætturin, sum verður handlaður fyri eitt ávist tíðarskeið. Tað er heilt greitt, at tá ávis fólk ella feløg fáa brúksrætt yvir onkrum avmarkaðum almennum tilfeingi, so skerjir tað møguleikan hjá øðrum at fáa lut í rættindinum. Tvs. at vit lata nøkur fáa ein okkara tilfeingi.

framihjá rætt, sum ikki øll kunnu fáa. Tað er tí ikki so løgið, at hann/hon, sum fær hendan rættin frammum onnur, rindar fyri hann.

Tá tað snýr seg um brúksrættin av almennum tilfeingi (Tjóðarognini), er neyðugt, at vit í framtíðini finna ein leist, sum Føroya Fólk kann taka undir við. Skal brúksrætturin til alt tilfeingi, ella partar av tí, bjóðast út í friari kapping, skulu vit áleggja avgjöld, ella skulu vit kanska finna eina heilt aðra skipan?

Íslenska Altingið setti fyri nøkrum árum síðani ein bólk, sum skuldi koma við eini tilráðing um tað íslenska tilfeingi.

Bólkurin lat í 2000 eitt álít úr hondum. Sjálvt um niðurstoðan í álitinum varð nakað tannleys, við tað at onkrir limir í bólknum ikki kundu taka undir við øllum, er nógv áhugavert og forvitnisligt í hesum áliti.

Hóskaandi hevði tí verið, at vit føroyingar eisini fóru í holt við eina tílika verk-ætlan, sum so kundi verið grundarlagið undir einum framtíðar føroyskum til-feingispolitikkii.

Helst skuldi ein tilík verkætlan lagt upp til at Løgtingið fekk møguleika fyri støðutak til eina yvirskipaða tilfeingislóg-gávu.

Ein tilík lóggáva kundi m.a. eisini enda við, at vit í-staðin fyri fiskivinnumála-, vinnumála-, og oljumála-ráð, fingi eitt tilfeingis-málaráð, sum so umsat alt okkara tilfeingi.

Ein takkarkvøða úr Onglandi

Niðanfyri er prentað ein takkarkvøða frá einum onglendingi, sum fyri stuttum var á vitjan í Føroyum. Her vitjaði hann fólk, sum pápi hansara hevði samband við í krigsárunum

FØROYAVITJAN
Ragnhild Ellingsgaard

Fyri stuttum prentaði Sosialurin eina grein, har ein maður úr Onglandi eftirlýsti føroyingum, sum høvdu havt samband við pápa hansara í krigsárun-um.

Pápi hansara var staddur í Føroyum í hernaðar-orindum, og sonurin vildi fegin fáa eitt slag av sam-

bandi í lag við tey fólk, sum á ein ella annan hátt høvdu havt samband við pápan.

Serliga eftirlýsti hann eina familju í Eysturoynni, har pápin í síni tíð hevði knýtt vinarbond.

Fáar tímar eftir, at grein-in hevði staðið í Sosialin-um, fekk maðurin sendani teldupostar frá Føroyum. Hetta var alt frá eftirkomar-um av familjuni í Eyst-uroynni.

Fyri stuttum var maðurin á vitjan í Føroyum, har hann í størri mun kom at kenna hesi fólk, sum høvdu staðið pápa hansara so nær.

Niðanfyri hevur hann skrivað eina takkarkvøðu, serliga ætlað teimum, sum gjørdu ferð hansara í Føroyum so minningarrika:

"Tað hevði glett meg stórliga, um Sosialurin

kundi prentað hesa takk-arkvøðu til teirra, sum gjørdu mína Føroyavitjan so minningarrika.

Tað byrjaði alt, tá eg sendi Sosialinum kunning um faðir mín Joseph McDine, sum tænti undir "the Royal Artillery" í Føroyum árinu 1942 og 1943.

Eg leitaði eftir fólki, sum høvdu samband við pápa mín um tað tíðarmundið -serliga Mikkelsen familjuni úr Eysturoy.

Greinin varð prentað í Sosialinum, og nakrar fáar tímar eftir tók eg ímóti telduposti, sendur frá eftir-komarum av Mikkelsen familjuni.

Tá eg so vitjaði Føroyar seinasta vikuskiftið, komu tey øll og tóku ímóti mær.

At vitja gomlu vinirnar hjá pápa mínum og at

siggja tey støð, sum hann kom at kenna so væl á Toftum og Nesi, var sera rørandi.

Fyri meg var tað har-umframt nakað heilt serligt at hitta Mikkelsen-gent-urnar, Poulinu Zacharias-en, Simonu Nielsen og Herthu Skyllindal. Eitt sindur eldri nú, men enn líka bliðar sum í mynda-bókini hjá pápa mínum.

Kunningin, sum Jógvan Olsen gav mær um krígstíðina á Toftum og Nesi, var sera áhugaverð, og eg takki honum stórliga – eisini kvinnunum, sum syrgdu fyri teim undurfullu leskidrykkjunum.

At syngja "Abide With Me" og teir føroysku sál-marnar við vinnunum hjá

Jósefi var sera kensluborið fyri meg – ógloymandi.

David McDine saman við nøkrum av vinfólki hansara í Føroyum

Eg havi loyvt mær, við hjálp av mínum sambandi við fólk innan Bretska Hervaldið, at fingið til vega nakrar framsýningarlutir til forminnasavnið á Nesi.

Eisini ætli eg framgevís at hava samband við teir nýggju vinir, ið eg havi

funnið. Og eg komi aftur næsta ár !

David McDine, Mount Ephraim, Wheelbarrow Town, Stelling Minnis, Canterbury, Kent, England CT4 6AH.

Teldupostur: david@mc dine.fsnet.co.uk